

ТУРИЗМ СОҲАСИДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ ШАРТЛАРИ

Бабамурадова Тахмина Ихтиёровна

*Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти ММХ-121 гуруҳ
магистранти*

Тухлиев Искандар Суёнович

*Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти “Туризм” кафедраси
профессори, и.ф.д.*

Annotatsiya

Ushbu maqolada turizm sohasini raqamlashtirish va raqamli texnologiyalardan soha kesimida foydalanishning ahamiyati, raqamlashgan turizmning iqtisodiyotga va aholi ijtimoiy hayotiga ta'siri, rivojlangan mamlakatlar tajribasi yoritib berilgan

Kalit so'zlar

turizm, strategiya, turizm bozori, turist, sayohat, madaniyat, tabbiy, infratuzilma, marshrut, servis, mijoz

Бугун бутун дунё назари янги Ўзбекистоннинг 2022–2026 йилларга мўлжалланган Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг етти устувор йўналиши бўйича Тараққиёт стратегиясини амалга оширишга қаратилгандир. Стратегиянинг “Миллий иқтисодиётни ривожлантириш, унинг ўсиш суръатларини замон талаблари даражасида таъминлаш”га бағишланган 3 нчи устувор йўналишида рақамли иқтисодиётни асосий “драйвер” соҳага айлантириб, унинг ҳажмини камида 2,5 барабар оширишга қаратилган ишларни олиб бориш. Дастурий маҳсулотлар индустрияси ҳажмини 5 марта, уларнинг экспорти эса 10 марта ошириб, 500 млн. долларга етказиш вазифаси қўйилган.

Ушбу вазифаларнинг бажарилиши макро даражада туризм соҳасини ривожлантириш, ЯИМдаги улушини ошириш, аҳолини янги иш ўринлари билан таъминлаш мақсадида, рақамли иқтисодиётга ўтиш шароитида туристик хизматларни диверсификация қилиш ва сифатини яхшилаш, туризм инфратузилмасини кенгайтириш, ижтимоий-иқтисодий ривожланишни жадаллаштириш бўйича илмий-тадқиқотлар олиб боришни тақозо этмоқда.

Турист хизматларни диверсификация қилишда XXI аср жаҳон ҳамжамияти ўз ривожланишининг янги даврига кирди-жамият ҳаётида ахборот ҳал қилувчи ролни ўйнайди. Ушбу жараён туризм соҳасини ҳам четлаб ўтмади. Бугунги кунда туризм маҳсулотини шакллантириш, сотиш ва реализация қилиш етарли даражада ахборотни қўллаб-қувватламасдан мумкин эмас. Уларнинг иши туризм ва саёҳат бошқаруви органлари доимий ахборот-интенсив сектори сифатида туристик бизнес халқаро интеграцияси учун асос бўлиб келмоқда. Рақамли технологияларни жорий этиш туризм соҳасини ривожлантиришнинг асосий тенденцияларини шакллантиради, бу эса транзакция харажатларини камайтириш ва рақамли хизматлар ва платформалар иштирокчиларининг хабардорлигини ошириш орқали туризм маҳсулотининг деярли барча таркибий қисмларига тобора кўпроқ таъсир кўрсатади.

Дунё миқёсида саноат инкилоби билан боғлиқ анъанавий иқтисодиётдан рақамли иқтисодиётга ўтиш кескин суръатлар билан рўй бермоқда. Замонавий мамлакатларнинг ижтимоий-иқтисодий ривожланишидаги янги йўналишлар аввало Й.Шумпетер ғоясига асосланган инновацион иқтисодиёт, АҚШлик олим Д.Белл томонидан асосланган постиндустриал жамиятнинг ривожланиш тенденциялари, Ж.Хокинсинг билимлар иқтисодиёти ёки креатив иқтисодиёт назарияси, Й.Бенклернинг “Digital Economy” деб номланган илмий ишларида келтирилган концепцияларида илгари сурилган тармоқли иқтисодиёт ҳамда Д.Тэпскотт томонидан киритилган рақамли иқтисодиётдан иборат бўлмоқда. Янги Ўзбекистоннинг бугунги тараққиёт стратегиясида ҳам айнан рақамли иқтисодиёт концепцияси илгари сурилмоқда.

Туризмда рақамлаштириш технологиясининг рентабеллигини ошириш, анъанавий бозор иштирокчиларини онлайн соҳага босқичма-босқич ўтиш, тегишли молиявий оқимларни алмаштириш учун зарур шарт-шароитларни яратади. Турист ахборот тизимлари ва платформаларининг ривожланиш тенденциялари уларнинг туризм хизматлари бозори учун ортиб бораётган аҳамиятини кўрсатади.

Бугунги кунда туризм соҳасида рақамли технологияларни ривожлантиришнинг муҳим йўналишлари қуйидагилардан иборат:

- туризм фаолиятини амалга ошириш билан боғлиқ барча давлат хизматларини электрон шаклга ўтказиш;
- туризм бозори иштирокчилари томонидан ўрнатилган барча ҳисоботларни электрон шаклда тақдим

этиш имкониятини таъминлаш;

- туристик фаолиятни таъминлаш билан боғлиқ давлат ахборот тизимларини интеграциялаш, ахборотни икки томонлама тақдим этишни истисно қилиш.

- туризм соҳасидаги лойиҳаларни ишлаб чиқиш ва амалга оширишда тадбиркорлик ва эксперт ҳамжамияти билан ҳамкорликни такомиллаштириш учун рақамли ечимлардан фойдаланиш.

Ички ва кириш туризмини ривожлантиришнинг муҳим вазифаларидан бири ташқи маълумот манбалари ва ижтимоий платформалар билан интеграциялашган энг яхши мижозлар тажрибасини яратиш учун барча бозор иштирокчиларини онлайн платформада бирлаштирадиган сайёҳлик экотизимини шакллантириш учун шарт-шароитларни яратишдир. Платформалар асосида Ўзбекистоннинг туристик маҳсулотини ривожлантириш тизимини ривожлантиришга қаратилган функцияларни амалга оширадиган турли блоклар, хизматлар ва мобил иловалар ишлаб чиқилиши лозим бўлмоқда.

Рақамли иқтисодиёт шароитида туризм соҳасида рақамли технологияларни жорий қилишнинг қуйидаги шартлари мавжуд:

- туризм бозорини яратиш ва туристик маҳсулотини тарғиб қилиш бўйича саъй-ҳаракатларни марказлаштириш;

- меҳмоннинг электрон туристик харитасини ва шунга ўхшаш мобил иловаларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш (сайёҳга жамоат транспортида ҳаракат қилиш, маданий тадбирлар ва ҳодисалар ҳақида маълумот олиш, туристик кўргазмага ташриф буюрганингизда чегирмалардан фойдаланиш, шунингдек, бошқа имтиёзлар бериш имконини берувчи мобил қурилмалар учун халқаро хариталар ва иловаларнинг аналоглари);

- маданий ва табиий диққатга сазовор жойлар, музейлар экспозициялари, визуализация технологиялари, виртуал экскурсиялар, кенгайтирилган реаллик технологиялари ва бошқалардан фойдаланган ҳолда онлайн режимида туристик йўналишлар билан танишиш имкониятини таъминлаш;

- туристик объектларнинг жозибадорлигини ошириш ва туризм ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш учун кўргазма шаҳарлари ва объектлари (музейлар, кўргазма марказлари, бадиий галереялар ва бошқалар) бўйлаб ҳаракат қилиш учун кенгайтирилган реаллик хизматларини яратиш ва ривожлантириш;

- туризм соҳасида очиқ маълумотлар тизимини ривожлантириш ташкилотлар ва тармокни бошқариш тизимининг шаффофлигини ошириш, туризм хизматларининг янги турларини ривожлантириш учун шарт-шароитлар яратиш;

- маълумотларни тўплаш ва таҳлил қилиш, шунингдек, сайёҳлик хизматларини илгари суриш тизимини ривожлантириш учун катта маълумотлар ва сунъий ақл технологияларини жорий этиш ва ривожлантириш.

- чипталарни сотиб олиш ва меҳмонхоналарни брон қилиш имконияти билан онлайн сайёҳлик маршрутинини қуриш хизматларини ривожлантириш;

- ўз-ўзини иш билан банд бўлган шахсларни туристик фаолиятга жалб қилиш учун электрон сайт яратиш (қўлланмалар, ўқитувчилар, йўриқномалар));

- геоахборат тизими (ГАТ) - навигация билан интеграция қилиш, сўровларни шакллантириш учун QR кодлардан фойдаланиш имконияти билан намоиш объектлари, аудио ва видео-код хизматлари учун мултимедия иловаларини ишлаб чиқиш.

Мамлакатимиз туризм соҳасида улкан салоҳиятга эга бўлиб, давлатимиз раҳбари раҳнамолигида туризм соҳасини ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Ўзбекистон туристик кўлами ва тарихий обидалари кўплиги бўйича дунёдаги етакчи ўнта мамлакат қаторидан жой олган. Мамлакатимизда сақиз мингдан зиёд тарихий ва маданий ёдгорлик бор. Самарқанд, Бухоро, Хива ва Шаҳрисабз шаҳарлари ЮНЕСКО нинг жаҳон мероси рўйхатига киритилган.

Мамлакатимизда туристик инфратузилмасининг барча тармоқларини изчил ривожлантириш мақсадида янги замонавий меҳмонхоналар, дам олиш масканлари, аэропортлар ва транспорт коммуникациялари барпо этилмоқда, янги туристик маршрутлари ишлаб чиқилмоқда, сервис хизмати тубдан яхшиланмоқда.

Туризм борасидаги улкан салоҳиятни чет элларда оммалаштириш, юртимизга сайёҳларни янада кўпроқ жалб қилиш мақсадида мамлакатимиз туристик ташкилотлари йирик халқаро туристик кўргазмаларида мунтазам иштирок этмоқда. Мамлакатимизнинг барча ҳудудларида туризмни ривожлантиришга доир манзилли дастурлар, экотуризм, альпинизм, отда, туяда, автомобилда саёҳат қилиш, балиқ ови, рафтинг, геотуризм, маданий-маърифий туризм каби янги туристик турлари амалга оширилмоқда.

Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг 3нчи устувор йўналиши бўйича Тараққиёт стратегиясида белгиланган “Ўзбекистон бўйлаб саёҳат қилиш” дастури доирасида маҳаллий сайёҳлар сонини 12 млн. нафардан ошириш ҳамда республикага ташриф буюрадиган хорижий туристлар сонини 9 млн. нафарга етказиш вазифасини амалга оширишга мамлакатимизда халқаро туризм билан бир қаторда ички туризмни ҳам изчил

ривожлантириш бўйича катта имкониятлар мавжуд.

Зеро, ички туризм иқтисодийни ривожлантириш ва аҳоли фаровонлигини юксалтиришнинг муҳим омилидир. Шу боис мамлакатимизда ҳудудларнинг туристик имкониятларини ошириш ва тарғиб этиш, курортлар ҳамда туристик ташкилотлари фаолиятини такомиллаштиришга қаратилган кенг қўламли ишлар олиб борилмоқда. Ҳар бир ҳудуднинг ўзига хос жиҳатлари, ички имкониятларидан келиб чиққан ҳолда манзилли дастурлар амалга оширилмоқда.

Мамлакатимизда янги туристик маршрутларни ишлаб чиқиш, тарихий-археологик боғлар барпо этиш, қишлоқ жойларда туризм ва туристик хизматларни ривожлантириш, автомагистрал йўллар, сервис хизмати кўрсатиш мажмуаларини барпо этиш борасида амалга оширилаётган изчил ишлар юртдошларимизнинг мамлакатимиз бўйлаб саёҳат қилиши учун қулай шароит яратиш имконини бермоқда.

Самарқанд иқтисодий ва сервис институти “Туризм” кафедраси томонидан олиб борилган туризмда рақамлаштириш технологиясининг самародорлигини ошириш бўйича илмий тадқиқотлар натижасида туризм бозорининг барча тузилмалари- туроператорлар, турагентлар, йирик тармоқли меҳмонхона мажмуалари ҳамда хусусий отеллар, санаторийлар, курортлар, автотранспорт компаниялари, авиаташувчилар, глобал буюртма тизимлари, турбизнес ва бошқа туристик хизматларининг дастурий таъминотчилари, музейлар ҳамда маданий ҳордиқ чиқариш ва дам олиш корхоналарининг хизматларини ягона геоахборот тизимига интеграция қилишни тавсия қиламиз.

Туризм геоахборат тизимини шакллантиришда рақамли технологиялардан фойдаланиш орқали туризмни режалаштириш, истеъмолчиларни, рақобатбардош вазиятни ва ҳудуднинг инфратузилмасини тавсифловчи фазовий тақсимланган объектларни бошқариш, сотиш соҳасидаги фаолиятни режалаштириш ва амалга оширишда фазовий маълумотлардан фойдаланган ҳолда туристик корхонани маркетинг таҳлили учун ишлатишга имкон беради

Ўзбекистон туризм соҳасидаги олиб борилаётган ислохотларнинг натижаси улароқ Испаниянинг Мадрид шаҳрида 3 декабр 2021 йилда бўлиб ўтган Бирлашган миллатлар ташкилотининг Бутунжаҳон туризм ташкилоти (UNWTO) Бош ассамблеяси 2023 йилда Самарқанд шаҳрида ўтказиладиган бўлди. Бу ҳақда Овоз бериш жараёнига кўра, Ўзбекистон Португалияни ортда қолдирди. UNWTO Бош ассамблеяси 2 йилда бир марта ўтказилувчи энг муҳим туристик форум бўлиб, бундай юқори даражадаги тадбир, яъни БМТ оиласига қирувчи ташкилотларнинг Бош ассамблеяси биринчи марта Ўзбекистонда ўтказилади. Яни 2023 йилда Самарқанд шаҳри Бутунжаҳон туризм пойтахтига айланади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-sonli “2022 — 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” gi farmoni. 28.01.2022 yil.
2. Шумпетер.Й.А. Теория экономического развития. Капитализм, социализм и демократия. М.:Эксмо,2007.862 с.
3. Белл Д.Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. М.:Academia, 1999.956 с.
4. Howkins J. The Creative Economy: How People Make Money from Ideas. London: Penguin, 2001.
5. BenklerY.The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom.New Haven, Conn: Yale University Press, 2006. 515 p.
6. TapscottD.The digital economy: promise and peril in the age of networked intelligence. NewYork; Montreal: McGraw-Hill, 1996. 342 p.

¹ O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PF-60-sonli “2022 — 2026-yillarga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida” gi farmoni. 28.01.2022 yil.

² Шумпетер.Й.А. Теория экономического развития. Капитализм,социализм и демократия.М.:Эксмо,2007.862 с.

³ Белл Д.Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. М.:Academia, 1999.956 с.

⁴ Howkins J. The Creative Economy: How People Make Money from Ideas. London: Penguin, 2001.

⁵ BenklerY.The Wealth of Networks: How Social Production Transforms Markets and Freedom.New Haven, Conn: Yale University Press, 2006. 515 p.

⁶ TapscottD.The digital economy: promise and peril in the age of networked intelligence. NewYork; Montreal: McGraw-Hill, 1996. 342 p.